

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ «ВАЖКОВИХОВУВАНИХ» ПІДЛІТКІВ

Проблема появи «важких підлітків» турбувала людей впродовж усієї історії суспільства. У наш час усе частіше використовуються такі терміни, якими позначають соціально-дезадаптованих дітей – «важковиховувані», «педагогічно занедбані», «соціально занедбані», «схильні до правопорушень» і традиційно пов'язують їх з кризовим підлітковим віком.

Підлітковий вік – як кризова стадія розвитку особистості, на думку видатних психологів (А. Адлер, І. Кон, А. Рубінштейн, З. Фрейд), передбачає, що певний підліток важкий як для себе, так і для інших.

Фізична нестабільність, риси характеру, що ускладнюють спілкування, емоційна незрілість, несприятливі мікро- й макросоціальні відносини – усе це фактори ризику, наявність яких, безумовно, робить цей важкий вік ще важчим.

Вивчаючи проблему «важких» підлітків психологи, висловлювали свої думки у працях присвячених цій проблемі. Зокрема, Д. Фельдштейн писав – «Підлітковий вік – важкий період психічного розвитку; він важкий для самого підлітка, він важкий і при роботі з ним. Багато внутрішніх суперечностей цього віку і суперечностей дитини із дорослими, батьками і вчителями, дуже гостро проявляється на даному етапі виховання, опір підлітків вихованню приводить до появи великої групи «важких» підлітків».

Особистість дитини є складною психофізіологічною системою. Оскільки вихованням дітей часто займаються невідповідно підготовлені люди, це призводить до помилок, навіть трагедій, у результаті чого з'являються «важкі», педагогічно занедбані, важковиховувані діти.

Слід підкреслити, що вчений П. Каптерев, розумів, що основні причини появи «важких дітей» лежать не тільки в несприятливих умовах життя і вадах виховання, а в самому державному устрої, який провокує подібні явища, коли значна частина населення знаходиться за межею бідності. Все це спричинило за собою погіршення взаємин між людьми, загострення конфліктів. І як показують реальні дані досліджень, багато дітей, втомившись від домашніх скандалів добровільно ідуть з життя, частина дітей, що регулярно піддається в родині насильству, не витримує і починає бродяжити [1].

Л. Виготський в 1929 р. дав першу класифікацію важких: важкі діти в масовій школі, важковиховувані у вузькому розумінні цього слова (безпритульні, правопорушники, педагогічно запущені), психопати, розумово відсталі, сліпі, глухонімі, психічно і фізично хворі.

Хевітт і Дженкінс виділяють 2 категорії важких дітей:

1. Діти з соціалізованими формами антисуспільної поведінки, для яких не характерні емоційні розлади і які легко пристосовуються до соціальних норм всередині тих антисуспільних груп, до яких належать.

2. Діти з не соціалізованою антисуспільною агресивною поведінкою, які знаходяться у поганих стосунках з іншими дітьми і своєю сім'єю та мають значні емоційні розлади. П. Скотт уточнив цю класифікацію і відніс до категорії соціалізованих підлітків 2 групи дітей: тих, які не засвоїли ніякої системи норм поведінки і тих, що засвоїли антисуспільні норми.

О. Лічко виділяє категорії важких дітей на основі різних категорій акцентуацій характеру. Наприклад, гіпертимний тип, циклоїдний, лабільний, сензитивний, конформний тощо.

В. Абраменко і О. Селецький подають таку класифікацію важких підлітків:

- неорганізовані підлітки;
- правопорушники;
- психічно неповноцінні.

Д. Фельдштейн диференціює важких підлітків, враховуючи характер домінуючих негативних потреб і відповідних їм проявів поведінки.

У психології і педагогіці умовно виділяють три групи «важких» підлітків. Перша – це діти з відхиленням у розумовій діяльності, друга – у психічній діяльності, третя – так звані «інваліди побуту» – педагогічно занедбані діти як продукт несприятливих умов сімейного та шкільного виховання. Внаслідок саме педагогічної занедбаності більшість дітей стають важкими.

Часто епітетом «важкий» ми наділяємо кожного другого підлітка, чия «складна» поведінка виходить за рамки звичних, загальноприйнятих стандартів, забуваючи про наслідки «навішування ярликів». І підліток, дійсно, може стати важким, сприймаючи епітет, як якусь візитну картку. Коли зникає «легка» дитина і з'являється «важка».

Кожна без винятку сім'я, виховуючи своє улюблене чадо, в глибині душі впевнена, що воно до самих сивин залишиться добрим, слухняним і «маленьким зайчиком», не здатним викликати конфліктну ситуацію. У школі аналогічна ситуація. Молодші школярі ще бояться дисциплінарних стягнень, їх бажання затвердити своє особистісне «Я» поки недостатньо сформоване і проявляється, хіба що, у колі малолітніх однолітків.

Тим не менш, підлітковий вік, а разом з ним і пубертатний криза (криза підліткового віку) не за горами. Саме в цей перехідний період «ласкавий зайчик» перетворюється на «колючого їжачка», шокуючи своєю поведінкою, як люблячих батьків, так і шкільних викладачів.

Але, всупереч поширеній думці, підліток зовсім не стає важким. Він переходить з однієї стадії соціального розвитку в іншу, де самоствердження і встановлення особистісного «Я» стають усвідомленою необхідністю. Об'єктивної дорослості у підлітка ще немає [2].

Отже, підлітковий вік – це один з найважливіших етапів життя людини. В ньому багато джерел і починань всього подальшого становлення особистості. Вік цей нестабільний, ранимий, важкий і виявляється, що він більше, ніж інші періоди життя, залежить від реальностей довкілля.

Список використаних джерел:

1. Андреев Н. А. Асоциальное поведение несовершеннолетних / Н. А. Андреев, Ю. В. Тараканов. – Самара, 2001. – 154 с.

2. Дубровина И. В. Рабочая книга школьного психолога / И. В. Дубровина. – М. : Просвещение, 1991 – 303 с.